115707

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

BEVIS: Bildet av Knut Hamsun med solkors på jakkeslaget ble brukt som bevis i Høyesterett på hans medlemskap i Nasjonal Samling. Aftenposten kan avsløre at bildet var retusjert; solkors-merket er tegnet inn på fotografiet.

DOM: Utklipp av Dagens Nyheter med bildet var dokument 55 i Høyesteretts ankebehandling av søksmålet som førte til endelig erstatningsdom mot Hamsun 23. juni 1948. Ville Hamsun blitt dømt om han ikke hadde vært NS-medlem?

KOMMENTARER: Hamsun-forsker Atle Kittang mener det er nærliggende å tenke seg at noen kan ha forsøkt å influere på domsavgjørelsen, men både Kittang, Hamsun-biograf Arne Tumyr og jusprofessor Johs. Andenæs mener at det er irrelevant for sakens utfall.

Fotobevis mot Hamsun var retusjert

JAN E. HANSEN
KAJA KORSVOLD

Journalist Nils Rømming har innhentet et forstørret utsnitt av Hamsun-bildet fra Pressens Bild i Stockholm, som han sammen med nye opplysninger fremlegger i dagens kronikk.

Rømming selv mener at bildet etter alt å dømme må være en ren forfalskning. Jurister, historikere og litterater Aftenposten har vært i kontakt med, vil ikke uten videre gå god for en slik antagelse, men finner retusjeringen oppsiktsvekkende nok. Det viser seg også, ifølge undersøkelser Rømming har gjort i Riksarkivet, at bildet har vært vedlagt som dokument nr. 55 i Høyesterett under ankebehandlingen av søksmålet som førte til endelig erstatningsdom mot Hamsun 23. juni 1948. Bildet hadde stått på den svenske avisen Dagens Nyheters førsteside 15. mars samme år, og det er et utklipp av denne avissiden som befinner seg i saksmappen, med en pil inntegnet mot solkorsmerket.

- Tegnet inn

– På meg virker det som om merket er tegnet inn på bildet. Det kan ha vært et merke der fra før, og som er fikset på, eller det kan være laget et helt nytt merke. Den tekniske kvaliteten er mye bedre akkurat på merket enn på omgivelsene rundt. Skyggen fra merket virker også unaturlig, sier Bjørn Høgrann. Han er en erfaren fotograf og høyskolelektor, og har på Aftenpostens anmodning vurdert bildet av Hamsun og datteren, både som det står i Øystein Rottems bok «Hamsuns liv i bilder» (Gyldendal), Dagens Nyheters oppslag fra 1948 og den forstørrede kopien som er laget av byrået Pressens bild.

– Er det mulig å finne ut av om dette eller et annet merke har vært der fra begynnelsen av eller ikke?

– Så lenge negativet ikke eksisterer, er det ikke det. Selv med negativet i behold kan det være vanskelig å avgjøre en sånn sak, sier Bjørn Høgrann.

likhet med flere må han innrømme at han aldri har stusset over bildet. Spørsmålet er om fotografiet av Hamsun med solkors kan ha hatt noen innvirkning på Høyesteretts vurdering.

Nei, mener både Kittang, hans kollega i Hamsun-forskningen, Arne Tumyr og jusprofessor Johs. Andenæs. De fastholder at det er nok av andre fellende bevis mot Hamsun.

– Det er oppsiktsvekkende hvis bildet er en fotografisk forfalskning. Jeg tror ikke man på den tiden regnet med at bildet kunne være manipulert, sier professor Johs. Andenæs.

– Ble bevisene for medlemskap lagt frem i Høyesterett?

– Ja, Høyesterett gikk inngående inn på dette, og viste til forskjellige ting. Hamsun sto blant annet i NS' medlemskartotek, hadde medlemsnummer og var til stadighet med på NS-markeringer. Selv sa han at han betraktet seg som medlem, men at han ikke hadde skrevet under på noe medlemskap.

Som historiker har Hans Fredrik Dahl lenge undret seg over bildet, ettersom han mener det er et solkors man ser, ikke et NS-merke.

– Kan bildet ha hatt betydning for avgjørelsen i Høyesterett om at Hamsun var NS-medlem?

– Spørsmålet er hypotetisk, men kanskje ikke helt urimelig. Det kan ha bidratt til at også rettsoppgjørets ledere fikk den oppfatningen at han opptrådte som NS-medlem, sier Hans Fredrik Dahl.

Nørholm 1944

Bildet av Hamsun med solkors er, ifølge Rømming, trolig tatt på Nørholm sommeren 1944. Det må være manipulert før Pressens Bild formidlet det til Dagens Nyheter i 1948, dét mener også byrået Hasse Holmberg. Samme bilde er ikke påviselig publisert uten retusjering; men bilder fra samme rull eller serie – uten noe merke og/eller uten identifiserbart NS-merke – synes å ha stått i en tysk soldatavis i København 30. juli 1944.

I de senere år har det retusjerte bildet vært gjengitt på omslaget til Arne Tumyrs bok «Knut Ham-

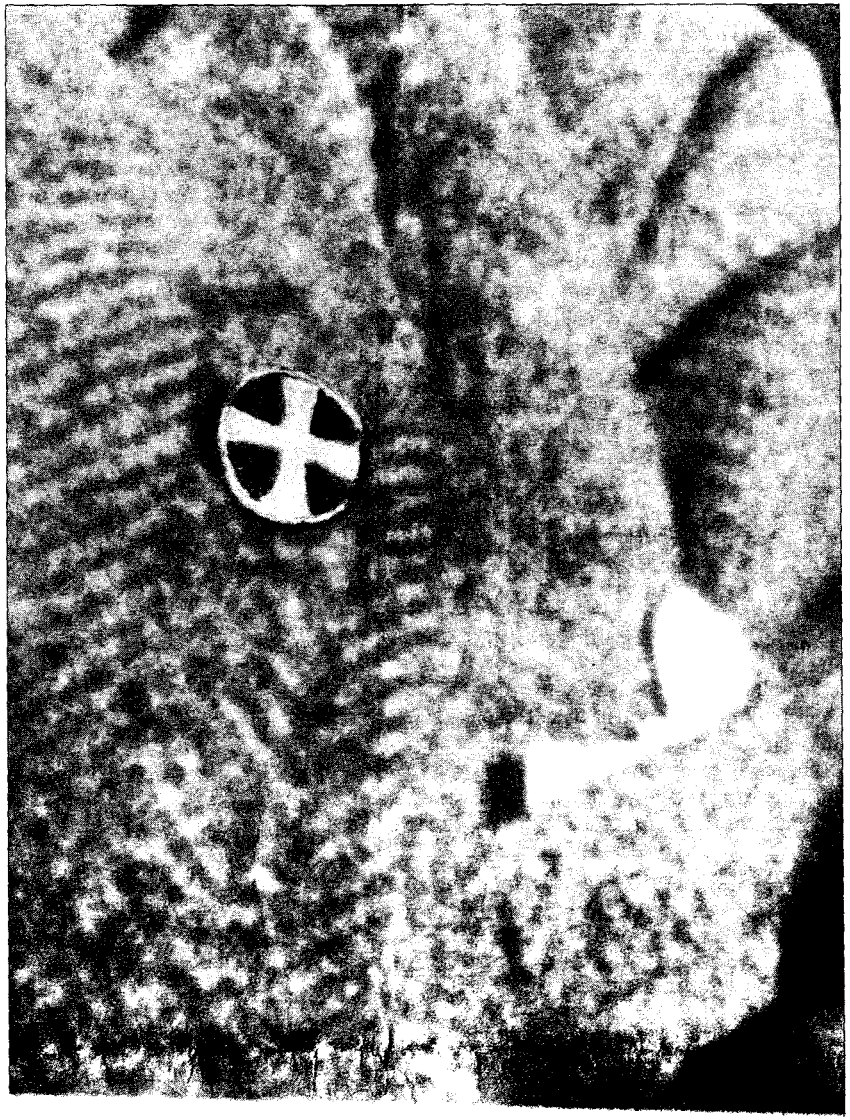

NYHETER.

den 15 Mars 1948

PARIS
lade
lbeslut

Goebbels dagbok:
HAMSUN GRÄT AV GLÄDJE
VID BESÖKET I BERL

Småstatsbr
måste utro
sade Hit

BEVIS NR. 55: Funnet i saksmappen etter Høyesteretts ankebehandling og endelige erstatningsdom mot Hamsun 23. juni 1948. Politiet har tegnet inn en pil mot merket på jakkeslaget.

Oppgjør med en dikterhøvding

Spørsmålet om nobelpristageren i litteratur fra 1920, Knut Hamsun, hadde vært medlem av Nasjonal Samling eller ikke, sto sentralt i forhørsretten (1945), i herredsretten (1947) og i Høyesterett (1948). Hans navn sto registrert i NS-kartoteket fra 1942, men han hevdet selv at han aldri hadde meldt seg inn, skjønt han omtalte seg som «Quislings mann».

Etter at straffesaken ble frafalt av Riksadvokaten (til Hamsuns fortørnelse), ble det reist erstatningssøksmål med hjemmel blant anlands fordel under krigen. Det oppsto en viss uenighet om NS-medlemskap alene medførte kollektivt erstatningsansvar. Hamsuns forsvarer, Sigrid Stray, mente at passivt medlemskap ikke var straffbart, og (i likhet med herredsrettens formann) at Hamsuns medlemskap ikke var bevist, selv om han enkelte ganger hadde båret et NS-merke.

Høyesterett reduserte erstatningsutmålingen fra 425 000 til 325 000 kroner, men uten å gi fru Stray medhold. Det er uklart hvilken formell eller reell vekt retten